

ČR 25 LET POTÉ - ZPRAVODAJSKÉ SLUŽBY

Pád komunistického režimu představoval mimo jiné transformaci jednotlivých státních orgánů včetně zpravodajských služeb, jejichž role se v naší společnosti za posledních 25 let výrazně změnila. Aktuální číslo Čtrnáctideníku připomíná jejich historii, polistopadový vývoj a jejich aktuální roli ve společnosti.

DEFINICE POJMŮ

Úkolem zpravodajských služeb je získávat, shromažďovat a vyhodnocovat informace z bezpečnostní oblasti, a to v rámci vymezené působnosti stanovené legislativou. Tyto informace jsou poskytovány příslušným ústavním činitelům či dalším státním orgánům.¹

Cílem zpravodajských služeb je tedy chránit stát a společnost, respektive eliminovat tzv. antropogenní hrozby, tj. hrozby vycházející z lidských záměrů (př. teroristický útok), na základě vyhodnocených informací.

HISTORICKÁ REFLEXE

V letech 1945-1989 působilo v Československu mnoho zpravodajských služeb s vnitrostátním a zahraničním polem působnosti. Mezi takovéto služby můžeme například zařadit Státní bezpečnost (StB) a Hlavní správu obranného zpravodajství (OBZ). StB byla založena v roce 1945, jakožto jedna z neuniformovaných složek Národní bezpečnosti. OBZ vznikla v témže roce a v roce 1953 byla mimo jiné začleněna do struktur ministerstva vnitra.

Na konci roku 1989 byl nově ustavující se režim postaven před otázku, co se zpravodajskými službami, které dříve pracovaly proti lidem dané země. Existovaly dvě hlavní možnosti: (1) transformovat respektive reformovat stávající služby, či (2) vytvořit novou strukturu. Hlavními požadavky a potřebami byly:²

1) *Požadavek na zákonnou formu právní úpravy*

- *Vymezení působnosti zpravodajských služeb;*
- *zákonné vymezení jednotlivých druhů specifických prostředků získávání informací;*
- *úprava podmínek jejich oprávněného použití;*
- *zavedení vnější kontroly.*

2) *Požadavek na absenci jakýchkoli výkonných pravomocí policejního typu*

3) *Vymanění zejména civilní vnitřní služby z působnosti resortu Ministerstva vnitra*

Vybudování nové zpravodajské služby bylo v tu dobu „nejjednodušší“ cestou. StB se však například v polovině prosince roku 1989 organizačně připravovala ke své transformaci. Během této doby byla generálem A. Lorencem nařízena skartace všech svazků. Po jeho odvolání a dalších jednáních o osudu zpravodajských služeb bylo ministrem vnitra R. Sacherem rozhodnuto, že dosavadní StB bude zrušena.

V průběhu prověřování bývalých příslušníků StB probíhaly práce na budování nových zpravodajských služeb. Dne 16. února byl vydán rozkaz ke zřízení Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie (ÚOÚD), jenž byl součástí Federálního ministerstva vnitra. Ten byl však na konci roku 1990 zrušen, kdy byl federálním ministrem Jánem Langošem transformován na Federální informační službu FMV.

Na základě zákona č. 244/1991 Sb. o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků byla zřízená Federální bezpečnostní informační služba (FBIS). Ředitel FBIS byl ze své funkce odpovědný Federálnímu shromáždění a byl jmenován prezidentem.

Po rozdělení České a Slovenské federativní republiky došlo i ke zrušení FBIS a následně ke schválení zákona ČNR č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky (BIS ČR), jehož účinnost byla omezena nejprve na jeden rok, poté na další - do 31. července 1994 - zákonem č. 316/1993 Sb.

Zákonem č. 527/1992 Sb. byly upraveny postavení a činnost BIS ČR. Ředitel byl jmenován předsednictvem České národní rady na návrh vlády, které byl zároveň odpovědný. Odvolán mohl být předsednictvem ČNR na návrh vlády.

¹ POKORNÝ, Ladislav. *Současný systém zpravodajských služeb České republiky*, [online]. [cit. 2014-10-6]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2013/soucasny_system_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky.pdf, str. 1.

² POKORNÝ, Ladislav. *Vývoj systému zpravodajských služeb*, [online]. [cit. 2014-10-6]. Dostupné z: http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/3-2013/vyvoj_systemu_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky_a_pravni_u_pravy_jejich_postaveni_a_cinnosti_po_roce_1989.pdf, str. 1 - 2.

SOUČASNÁ ČINNOST ZPRAVODAJSKÝCH SLUŽEB

Po pádu komunistického režimu a rozpuštění Státní bezpečnosti dne 15. 2. 1990 se začaly budovat nové zpravodajské služby.

BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA (BIS)

Bezpečnostní informační služba je ozbrojenou složkou, která vznikla 30. 7. 1994 na základě zákona č. 154/1994 Sb. BIS nespádá pod žádné ministerstvo a za činnost odpovídá vládě, která jmenuje a odvolává ředitele. Hlavním cílem BIS je snižovat nejzávažnější rizika ohrožující samotný stát, a to s vnitrostátním polem působnosti.

Vývoj BIS:³

- 1) Úřad pro ochranu ústavy a demokracie (ÚOUD)
 - 16. 2. 1990 – 19. 12. 1990
 - součást Federálního ministerstva vnitra
- 2) Federální informační služba (FIS)
 - 20. 12. 1990 – 30. 6. 1991
 - součást Federálního ministerstva vnitra
- 3) Federální bezpečnostní informační služba (FBIS)
 - 1. 7. 1991 – 31. 12. 1992
 - vznikla na základě zákona č. 244/1991 Sb.
- 4) Bezpečnostní informační služba České republiky (BIS ČR)
 - 1. 1. 1993 – 29. 7. 1994
 - vznikla na základě zákona č. 527/1992 Sb.

ÚŘAD PRO ZAHRANIČNÍ STYKY A INFORMACE (ÚZSI)

ÚZSI je zpravodajskou službou ČR, která zajišťuje informace mající původ v zahraničí, a které mohou mít vliv na zájmy ČR (mezinárodní terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, apod.). Ředitele ÚZSI jmenuje a odvolává ministr vnitra se souhlasem vlády. Ministrovi vnitra je také odpovědný.

Předchůdcem této zpravodajské služby byl v roce 1990 Úřad pro zahraniční styky a informace Federálního Ministerstva vnitra, později (k 1. 1. 1993) Úřad pro zahraniční styky a informace Ministerstva vnitra ČR. Samotná instituce ÚZSI vznikla 30. 7. 1994 zákonem č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách ČR.⁴ Tento zákon představoval základ současného systému zpravodajských služeb v České republice. Byl vytvořen nejenom právní základ pro civilní službu s vnější působností (rozvědku), ale i definici Vojenské zpravodajské služby a pravomoci a kontrolovatelnost samotných zpravodajských služeb.⁵ Dále došlo k vytvoření pouze tří zpravodajských služeb: (1) BIS; (2) ÚZSI; a (3) Vojenské zpravodajství.

³ BIS: HISTORIE VZNIKU. [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/historie-vzniku.html>

⁴ ÚZSI: Naše historie. [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.uzsi.cz/cz/nase-historie.html>

⁵ ZEMAN, Petr. *Historie a limity debat o reformě zpravodajských služeb v ČR aneb umíme si už nalít čistého vína?* [online]. [cit. 2014-10-6]. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/pdf/Petr_Zeman_zari_final.pdf, str. 3.

VOJENSKÉ ZPRAVODAJSTVÍ (VZ)

Vojenské zpravodajství je součástí Ministerstva obrany ČR a jeho úkolem je zpracovávat informace spojené s vojenským ohrožením ČR.

Od roku 1989 existovaly dvě zpravodajské vojenské služby, a to Vojenské obranné zpravodajství (kontrarozvědka) a Vojenská zpravodajská služba (rozvědka). Na základě zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách ČR došlo ke sloučení obou struktur pod Vojenské zpravodajství. To však i nadále obsahovalo původní dvě složky (Vojenské obranné zpravodajství + Vojenská zpravodajská služba), došlo tedy pouze ke sloučení. Situace se začala měnit až v roce 2001 a k definitivnímu sloučení těchto složek došlo na základě zákona č. 289/2005 Sb. ze dne 16. června 2005 o Vojenském zpravodajství.⁶

ZÁVĚR

Role a pravomoci zpravodajských služeb jsou diskutovanými tématy i v současné době. Jedním z hlavních rozdílů činnosti zpravodajských služeb před rokem 1989 a v současnosti je, že dříve fungovaly a pracovaly zpravodajské služby (zejména StB) proti lidem své země, respektive pomáhaly státu ovládat lidi. V současné době sice pomáhají vládnout, ale ve prospěch lidí. Odborně řečeno se „*podílí svou činností na zabezpečování bezpečnosti země před vnějšími, ale i vnitřními vlivy, jež by narušovaly její svrchovanost, územní celistvost, demokratické základy, ohrožovaly životy a zdraví občanů a majetkové hodnoty.*“⁷

ZDROJE

- 1) BIS: HISTORIE VZNIKU. [online]. [cit. 2014-10-07]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/historie-vzniku.html>
- 2) POKORNÝ, Ladislav. *Současný systém zpravodajských služeb České republiky*, [online]. [cit. 2014-10-6]. Dostupné z: <http://bezpecnostni-sborny.wbs.cz/clanky/4-2013/soucasny-system-zpravodajskych-sluzeb-ceske-republiky.pdf>
- 3) POKORNÝ, Ladislav. *Vývoj systému zpravodajských služeb*, [online]. [cit. 2014-10-6]. Dostupné z: <http://bezpecnostni-sborny.wbs.cz/clanky/3-2013/vyvoj-systemu-zpravodajskych-sluzeb-ceske-republiky-a-pravn-i-upravu-jejich-postaveni-a-cinnosti-po-roce-1989.pdf>
- 4) ŠUHAI, Miroslav. HORÁK, Oldřich. *Nová role zpravodajství*. [online]. 2009, roč. 18 (50), č. 3 [cit. 2014-10-06]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/nova-role-zpravodajstvi#jak-citovat-tento-clanek-how-to-cite-this-article>
- 5) ÚZSI: Naše historie. [online]. [cit. 2014-10-07]. Dostupné z: <http://www.uzsi.cz/cz/nase-historie.html>
- 6) Vojenské zpravodajství: Vojenské zpravodajství po roce 1990. [online]. [cit. 2014-10-07]. Dostupné z: <http://www.vzcr.cz/cs/onas/historie?page=34>.
- 7) ZEMAN, Petr. *Historie a limity debat o reformě zpravodajských služeb v ČR aneb umíme si už nalít čistého vína?* [online]. [cit. 2014-10-6]. Dostupné z: http://www.europeum.org/doc/pdf/Petr_Zeman_zari_final.pdf.

⁶ Vojenské zpravodajství: Vojenské zpravodajství po roce 1990. [online]. [cit. 2014-10-06]. Dostupné z: <http://www.vzcr.cz/cs/onas/historie?page=34>.

⁷ ŠUHAI, Miroslav. HORÁK, Oldřich. *Nová role zpravodajství*. [online]. 2009, roč. 18 (50), č. 3 [cit. 2014-10-06]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/nova-role-zpravodajstvi#jak-citovat-tento-clanek-how-to-cite-this-article>

